

Кримінальна юрисдикція

ЧИ ДІЄ СЛІДЧИЙ СУДДЯ НЕ ЯК СУДОВИЙ ОРГАН, ЩО ЗАПОБІГАЄ МОЖЛИВИМ ПОРУШЕННЯМ ІЗ БОКУ ОРГАНІВ РОЗСЛІДУВАННЯ, А ЯК ОРГАН РОЗСЛІДУВАННЯ, ФАКТИЧНО ІНІЦІЮЮЧИ ПЕРЕВІРКУ, НАДАЮЧИ СЛІДЧОМУ АБО ПРОКУРОРУ ПОВНОВАЖЕННЯ, ЯКИХ ВОНИ ЗА ЗАКОНОМ ПОЗБАВЛЕНІ?*

У цій справі 26 липня 2017 р. слідчий у кримінальному провадженні, внесеному до Єдиного реєстру досудових розслідувань за № 42017050000000575, звернувся до слідчого судді Слов'янського міськрайонного суду Донецької області з клопотанням, погодженим із прокурором, про призначення комплексної позапланової перевірки щодо законності та цільового використання земельної ділянки посадовими особами Товариства з обмеженою відповідальністю (далі – ТОВ).

27 липня 2017 р. слідчий суддя Слов'янського міськрайонного суду Донецької області розглянув це клопотання за участю слідчого та прокурора, але без участі представників ТОВ, і своєю ухвалою надав дозвіл на проведення комплексної позапланової перевірки щодо законності та цільового використання земельної ділянки з боку посадових осіб ТОВ.

30 серпня 2017 р. суддя-доповідач Апеляційного суду Донецької області своєю ухвалою відмовив у відкритті провадження за апеляційною скаргою адвоката ТОВ на ухвалу слідчого судді, пославшись на те, що “згідно зі ст. 309 Кримінального процесуального кодексу України вказана вище ухвала слідчого судді апеляційному оскарженню не підлягає”.

Перед судом у касаційній скарзі поставлено запитання: чи законною є оскаржена ухвала апеляційного суду?

Суд зазначив, що відповідь на це запитання вимагає попереднього розгляду питання про характер рішення слідчого судді, що було оскаржене в апеляційному порядку.

У системі окремого оскарження рішень органів обвинувачення, слідчих суддів та судів під час триваючого кримінального провадження до ухвалення остаточного рішення у справі діють виправдані обмеження, спрямовані на забезпечення стрімкості кримінального процесу і попе-

* Правову позицію сформовано Л. Сидоровою за: Ухвала колегії суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду у складі А. Буценка, І. Григор'євої, С. Голубицького від 6 березня 2018 р. у справі № 243/6674/17-к.

чи діє слідчий суддя не як судовий орган, що запобігає можливим порушенням...

редження виникнення правових колізій та ускладнень у незавершеному провадженні.

Ці обмеження відображаються, серед інших положень, у статтях 303, 309, 399 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України), що визначають лише певний перелік рішень, які можуть бути оскаржені до різних судових інстанцій. Законодавець, таким чином, передбачив, що лише обмежене коло ухвал слідчого судді, види яких визначені у ст. 309 КПК України, можуть бути оскаржені до апеляційного суду. Відмова розглядати в апеляційному порядку скаргу на рішення слідчого судді, що не входить до цього переліку, є законною і чітко відображає волю законодавця обмежити окреме оскарження лише певними рішеннями.

Однак ці міркування є правильними лише тоді, коли слідчий суддя ухвалює рішення, передбачене процесуальним законом.

Ситуація є зовсім іншою, коли слідчий суддя приймає рішення, яке виходить за межі його повноважень. Таке рішення законодавець не передбачав і не міг передбачити, оскільки неможливо на законодавчому рівні передбачити всі можливі випадки виходу за межі компетенції. Тому поширювати обмеження, що стосуються передбаченої законодавцем системи судових рішень, на рішення, які не є елементом цієї – передбаченої законодавцем – системи, є очевидно невиправданим.

Таким чином, аби вирішити, чи поширюються на оскаржене рішення правила, які процесуальний закон передбачає для окремого оскарження, суду необхідно визначити, чи дійсно оскаржене рішення слідчого судді входить до системи рішень, для яких законодавець передбачив правила ст. 309 КПК України.

Чи визначаються повноваження слідчого судді “іншими законами України”, як вказано у ч. 2 ст. 1 КПК України?

Суд вважає, що, незважаючи на формулювання ч. 2 ст. 1 КПК України, система норм цього Кодексу чітко передбачає: повноваження будь-якого суб’єкта кримінального процесу визначаються лише цим Кодексом. Формулювання ст. 3, ч. 3 ст. 26, ч. 2 ст. 36, ч. 2 ст. 40 КПК України це доводять.

Тобто положення “інших законів” є бланкетними нормами, що відсилають за своїм змістом до КПК України. Положення законодавства, на які посилається слідчий суддя в оскарженій ухвалі (див. пункт вище), також відсилають до КПК України, передбачаючи, що якщо існує рішення, ухвалене відповідно до цього Кодексу, то воно дає підстави для певних дій. Однак ці положення не визначають ані повноважень таке рішення прийняти, ані процедури й умов його прийняття.

ПРАВО УКРАЇНИ • 2018 • № 2 • 257-268

ЧИ ДІЄ СЛІДЧИЙ СУДДЯ НЕ ЯК СУДОВИЙ ОРГАН, ЩО ЗАПОБІГАЄ МОЖЛИВИМ ПОРУШЕННЯМ...

Окрім того, ч. 3 ст. 9 КПК України взагалі виключає вплив “інших законів” на питання визначення повноважень суб’єктів кримінального процесу.

Таким чином, норми КПК України свідчать про те, що законодавець визначив повноваження кожного суб’єкта кримінального процесу лише цим Кодексом і виключив будь-яку можливість виводити наявність таких повноважень із положень “інших законів”.

Отже, чи є ч. 2 ст. 93 і ч. 2 ст. 89 КПК України підставою для повноважень слідчого судді надати дозвіл на призначення перевірки?

Чи означає виключення повноважень зміну порядку їх здійснення?

Таким чином, Велика Палата Верховного Суду має розглянути важливі правові питання, що порушуються у цій справі, і надати відповідь: 1) має апеляційний суд розглянути скаргу на рішення, постановлене слідчим суддею поза межами його компетенції, і прийняти рішення по суті скарги чи 2) апеляційний суд має відмовити у розгляді скарги на таке рішення, керуючись положеннями ч. 4 ст. 399 КПК України.